

Panorama knih

Miroslav Novák: Mezi demokracií a totalitarismem. Aronova politická sociologie industriálních společností 20. století*

Díla Raymonda Arona patří k těm, se kterými se může běžný český čtenář seznámit v překladech až od devadesátých let minulého století. Nyní se mu dostává do rukou poučený komentář k rozsáhlé části jeho díla. Novákova kniha se nezabývá nebo se zabývá Aronovou filozofií dějin jen velmi okrajově. Chápe Arona jako sociologa a politologa, jehož práce je nejenom teoretická, ale která je také velmi těsně spjata s prakticko-politickými problémy, s nimiž se Aron setkával zejména od poloviny čtyřicátých let až do konce svého života. Souvisí to i se stylem Aronova myšlení, na který Novák upozorňuje a který zdůrazňoval i Aron sám: neomezovat se na obecná teoretická tvrzení, ale neustále je konfrontovat s konkrétní společenskou skutečností a dokumentovat je a korigovat na jejich rozbořech.

Miroslav Novák se v tomto smyslu možná nechal inspirovat Aronem i metodologicky. Jeho práce není pouhým rozbořem Aronova díla, doplněným komentářem poučeným o mnohé polemiky, které se strhly kolem problémů, jimiž se Aron zabýval. Novák aplikuje Aronovy myšlenky na společnost 80. a hlavně 90. let dvacátého století, kterou Aron (1905-1983) už nezažil, a analyzuje na jejich základě i společnost v tehdejší Československu.

Novákova studie má šestnáct kapitol, které autor rozdělil do tří částí: 1. Industriální společnosti, 2. Ideologie a totalitarismus, 3. Aronův odkaz dnes.

V první části rozebírá Novák pojem průmyslové společnosti, který Aron rozpracovává v několika knihách. Poukazuje na Aronovo pojetí této společnosti i na jeho charakteristiku základních znaků této společnosti. Seznamuje čtenáře také s jinými názory na průmyslovou společnost, např. G. Sartoriho, J. Schumpete-

ra, nebo M. Webera. (Zvláště tato jména nás budou provázet celou Novákovou knihou.) Řeší také spolu s Aronem problém vztahu ekonomiky a politiky a poukazuje na Aronovo chápání primátu politiky.

Druhá část je věnována problému typů industriální společnosti. Aron chápe kapitalismus a komunismus jako typy industriální společnosti. Novák se celkem obsáhle zabývá Aronovým vztahem k problému konvergence těchto typů a ukazuje, že i když Aron nakonec myšlenku konvergence rozhodně odmítl, jeho názory v této otázce prodělaly zajímavý vývoj. Zkoumá také vztah mezi pojmy totalitarismus, autoritářská společnost, demokracie a liberalismus. Dokumentuje aplikaci těchto pojmů na příkladech různých států, zejména států evropských a USA.

Poslední část je věnována tomu, co z Aronova díla přežilo dodnes. Zde se rozebírá zejména diskuse o nacismu a komunismu jako formách totalitárního režimu. Poměrně hodně místa věnuje Novák i otázce, jaký byl Aronův vztah k formujícímu se Evropskému společenství (kapitola Byl Aron „euroskeptik“?). Konečně se zabývá i tím, kam Arona zařadit v systému dnešní sociologie.

V závěru se setkáme se seznamem Aronových knižních děl, výběrem prací o tomto sociologovi a s imponantními bibliografickými referencemi.

Domnívám se, že Novákova kniha je přínosná zejména pro zájemce o politologii a sociologii politiky. Zpočátku si čtenář musí zvyknout na Novákův styl poznámek a vsuvek, ale brzy se přesvědčí, že i takto je jeho kniha nejen velmi zajímavá, ale i čtivá.

I. HOLZBACHOVÁ

* Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Brno 2007, 213 s.